

Soft Skills สำหรับนักศึกษาในศตวรรษที่ 21

ทักษะชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม

วิทยากร : ผศ.ดร.ศันสนีย์ จันทรอานูภาพ มหาวิทยาลัยทักษิณ

พลวัตวัฒนธรรมในสังคมไทย

๑. กำเนิดของวัฒนธรรม
๒. ลักษณะของวัฒนธรรม
๓. ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทย

กำเนิดของวัฒนธรรม

คำถาม

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง หรือ เป็นสิ่งประดิษฐ์?
ใครประดิษฐ์? ประดิษฐ์เพื่อ?

กำเนิดของวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมเป็นผลที่กลั่นกรองมาจากความคิดของมนุษย์ที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตทางสังคม
- หน้าที่ของวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ เป็นเครื่องชี้นำแบบแผนพฤติกรรมและบทบาทในความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม

ลักษณะของวัฒนธรรม

คำถาม

เรียนรู้ หรือ สัญชาตญาณ?

ปัจเจก หรือ กลุ่ม?

คงที่ หรือ พลวัต?

ลักษณะของวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกทางสังคมมีอยู่ร่วมกัน
วัฒนธรรมเป็นเรื่องของ 'กลุ่มคน' ที่มีส่วนสร้างสรรค์
และถ่ายทอดวัฒนธรรมของตนสืบต่อกันมา
- วัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจาก
กระบวนการเรียนรู้
- วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์
ทำการปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้สอดคล้องกับ
บริบทแวดล้อมหรือเงื่อนไขใหม่ๆ อยู่เสมอ

ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทย

- ปัจจุบันพบปรากฏการณ์พลวัตของประเพณีเกิดขึ้นมากมายในสังคมไทย
- คำว่า ประเพณีสร้างสรรค์ หมายถึง พิธีกรรมที่เป็นทั้งการผลิตซ้ำประเพณีเดิมในบริบทใหม่ และพิธีกรรมที่สร้างใหม่ในบริบทใหม่ โดยหวังจะให้ทำกันเป็นประเพณีสืบต่อ ๆ ไป

ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการผลิตซ้ำ/ประยุกต์ประเพณีเดิมมาใช้ในบริบทใหม่

ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการหยิบยืมประเพณีข้ามภาค

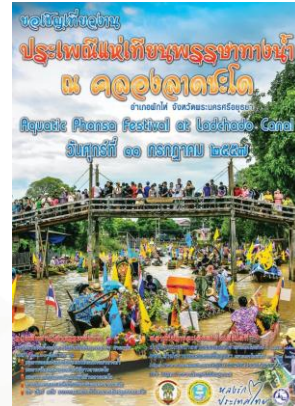
ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการผสมผสานหลายพิธีเข้าด้วยกัน

ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการรื้อฟื้นประเพณีเก่า

ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการสร้างประเพณีใหม่บนฐานความเชื่อเดิม

สายไชยา

สายโคราช

สายลพบุรี

สายพระยาพิชัย

สายพลศึกษา

จากรำโทนของชาวบ้านเป็นรำวง
มาตรฐานสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ตัวอย่างประเพณีสร้างสรรค์

เป็นการสร้างประเพณีใหม่
ที่ไม่ได้เชื่อมโยงกับอดีต แต่เชื่อมโยงกับอนาคต

กิจกรรมในชั้นเรียน

วิเคราะห์พลวัตประเพณีบุญบั้งไฟ

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบ ประเด็น กรณีศึกษา : บัญชีไฟโสธร

Beliefs (ความเชื่อ)	What is	๑. ความเชื่อเรื่องตำนานพญาคันคาก เปรียบเทียบ อดีต vs ปัจจุบัน
Values (ค่านิยม)	What should be	๒. เจตนารมณ์ของการจัดงาน เปรียบเทียบ อดีต vs ปัจจุบัน
Norms (บรรทัดฐาน)	What to do	๓. รูปแบบการจัดงานบัญชีไฟ เปรียบเทียบ อดีต vs ปัจจุบัน
Technologies (เทคโนโลยี)	How to do it	๔. ภูมิปัญญาการทำบัญชีไฟ เปรียบเทียบ อดีต vs ปัจจุบัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดพลวัตของประเพณี

- นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงกระแสสังคมโหยหาอดีต
- การย้ายถิ่นภายในประเทศและการย้ายถิ่นข้ามแดน
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การปฏิวัติวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม อิทธิพลของทุนนิยม-วัตถุนิยม-โลกาภิวัตน์ การเป็นสังคมเปิด สังคมยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- จาก ประเพณีราษฎร์ ไปสู่ ประเพณีรัฐ
- จาก พิธีกรรม เปลี่ยนเป็น การแสดง
- จากบทบาท โลกศักดิ์สิทธิ์ สู่บทบาท โลกสามัญ

ผลที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลง

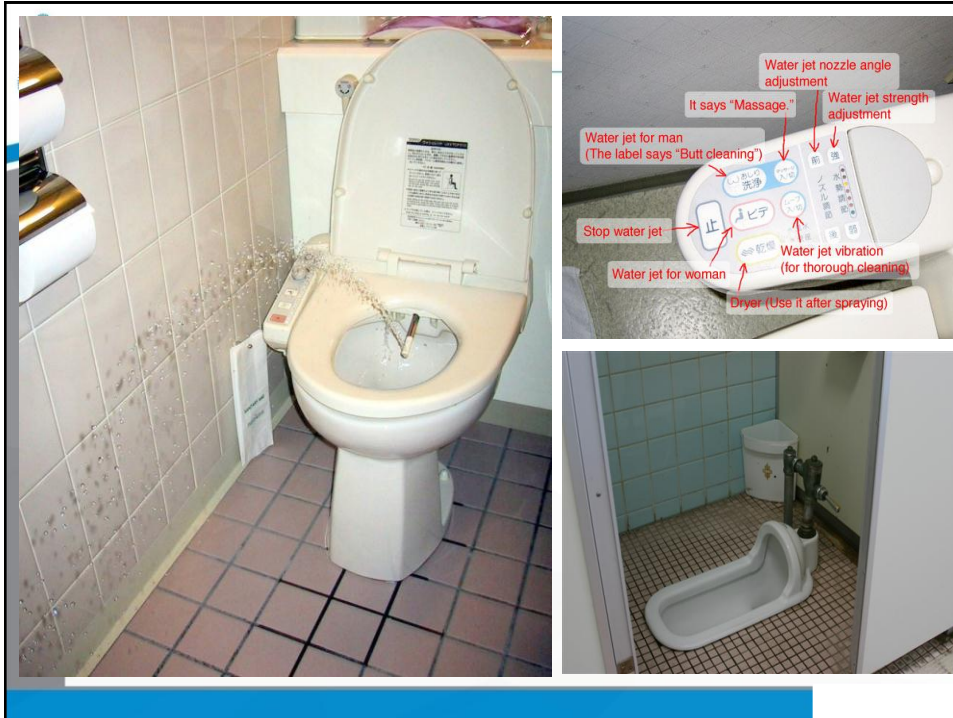
ผลกระทบเชิงบวก ผลกระทบเชิงลบ

ตัวอย่างประเทศสิงคโปร์

ตัวอย่างประเทศญี่ปุ่น

พหุลักษณะทางวัฒนธรรมกับสังคมไทย

๑. สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม
๒. นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม
๓. ความคล่องทางวัฒนธรรม

สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม

คำถาม : หนึ่งสังคม หนึ่งวัฒนธรรมจริงหรือ?

สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม

- ลักษณะของสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักประกอบไปด้วยสมาชิกทางสังคมที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันหลากหลายมาอยู่รวมในสังคมเดียวกัน
- วัฒนธรรมของสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมักประกอบไปด้วยวัฒนธรรมมากกว่าหนึ่งชุด

สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม

- คำว่า วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมที่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมหนึ่ง ๆ ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน
- คำว่า วัฒนธรรมรอง หมายถึง วัฒนธรรมที่สมาชิกกลุ่มย่อยในสังคมหนึ่ง ๆ ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน วัฒนธรรมรองอาจเกิดขึ้นตามลักษณะของศาสนาชาติพันธุ์ เพศสภาพ ฯลฯ ที่แตกต่างกัน **โดยวัฒนธรรมรองอาจสอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัฒนธรรมหลักก็ได้**

สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม

ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดการตะลึงงันทางวัฒนธรรม (Culture Shock)

หมายถึงสภาวะการณ่ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน อันเนื่องมาจากการเผชิญกับวัฒนธรรมแบบใหม่อันมีลักษณะที่แตกต่างอย่างมากจากวัฒนธรรมเดิมของตน จนทำให้ไม่อาจปรับตัวหรือสร้างสมดุลทางวัฒนธรรมได้อย่างทันท่วงที

สังคมกับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม

ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจทำให้เกิด
การขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict)

ในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม หากต่างฝ่ายต่างพยายามธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนไว้ โดยไม่ยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มทางสังคมอื่น ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้นได้ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอาจแสดงออกในลักษณะคู่ปรับ ศัตรู สงครามช่วงชิงพื้นที่หรือผู้คน ขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือการก่อการร้าย ซึ่งใช้ความรุนแรงชนิดถึงตาย

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

เมื่อในสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม กลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน พวกเขาจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการจัดการกับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ตนจะต้องเผชิญในความสัมพันธ์ สังคมจำเป็นต้องจัดระเบียบหรือหาฉันทานุมัติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ไม่จำเป็น

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

การจัดระเบียบทางวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันใน
ที่นี้อาจปรากฏออกมาในหลายลักษณะ เช่น

- นโยบายการกลืนกลายทางวัฒนธรรม
- นโยบายการแยกห่าง
- นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

นโยบายการกลืนกลายทางวัฒนธรรม

ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนตั้งแต่สองกลุ่ม
ขึ้นไปนั้น เมื่อวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ มีพลังไม่เท่ากัน
และพบว่า วัฒนธรรมของกลุ่มที่มีพลังน้อยกว่าถูกกลืนจน
กลายเป็นแบบเดียวกันกับวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีพลัง
มากกว่า เราเรียกการเปลี่ยนแปลงนี้ว่า การกลืนกลายทาง
วัฒนธรรม (Assimilation) ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยความตั้งใจของ
กลุ่มที่มีพลังมากกว่า หรืออาจเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจหรือ
วางแผนไว้ล่วงหน้าก็ได้

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

ตัวอย่างการใช้นโยบายการกลืนกลายทางวัฒนธรรม

- ลัทธิล่าอาณานิคม
- ลัทธิเหยียดเชื้อชาติ (การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์)
- ลัทธิคลั่งชาติ (ภาวะสุดโต่งของชาตินิยม)

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

นโยบายการแยกห่าง

เป็นการรักษาระยะห่างระหว่างกันของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม โดยอาจ (1) แยกห่างทางสังคม เป็นการจำกัดการติดต่อเกี่ยวข้องกัน การเลือกคบค้าสมาคมกับเฉพาะบุคคลในกลุ่มเดียวกับตน หรือ (2) แยกห่างทางพื้นที่ เช่น แยกย่านที่พักอาศัย แยกตลาด แยกสถานศึกษา ฯลฯ

การแยกห่างอาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือด้วยความตั้งใจก็ได้ การแยกห่างทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ยังคงดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมของตน โดยไม่ได้ปรับตัวหรือพยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

ตัวอย่างการใช้นโยบายการแยกห่าง

- กรณีกำแพงเบอร์ลิน
(เยอรมันตะวันตกกับเยอรมันตะวันออก)
- กรณีการแบ่งประเทศเกาหลีด้วยเส้นขนานที่ ๓๘
(เกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้)

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม

Multiculturalism หมายความว่า บรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ มีลักษณะเปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติ โดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำหรือถูกครอบงำ ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน

สังคมยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและถือว่าวัฒนธรรมทั้งหลายนั้นมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ไม่นำเอามาตรฐานของวัฒนธรรมหนึ่งไปวัดอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หลีกเลี่ยงการประเมินคุณค่าวัฒนธรรมในแง่ของดีกว่าหรือเหนือกว่า

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

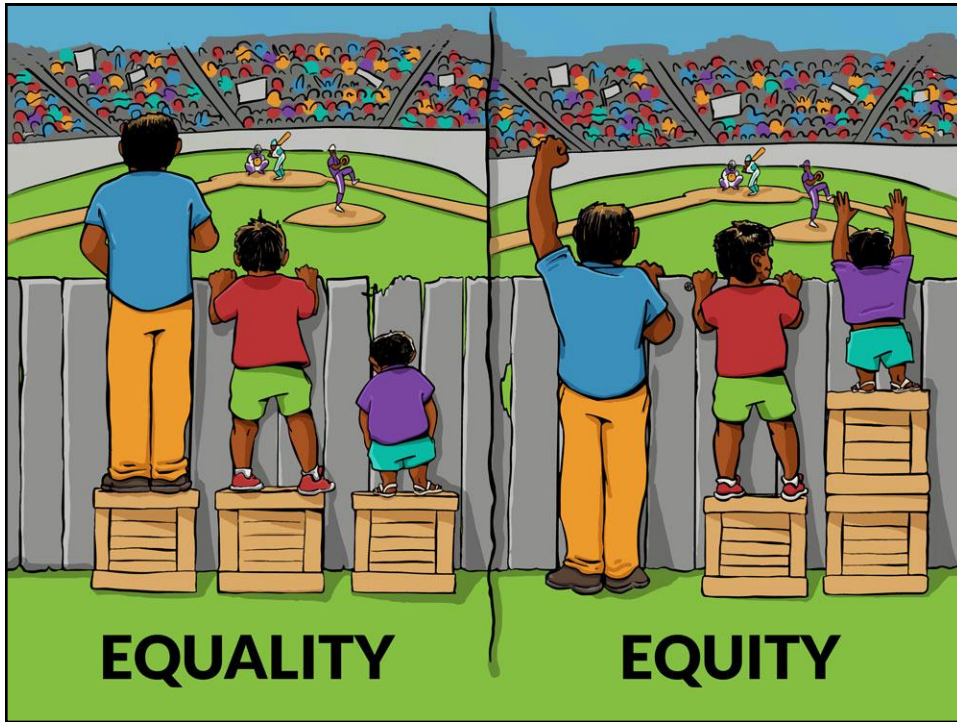
นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม

พหุนิยมทางวัฒนธรรมยอมรับว่าโลกมีความแตกต่าง (Difference) หลากหลาย (Diversity) ไม่เพียงเท่านั้น ยังยอมรับด้วยว่าในความแตกต่างหลากหลายนั้น แต่ละส่วนมีความเท่าเทียมกัน (Equity)

นโยบายจัดระเบียบทางวัฒนธรรม

ตัวอย่างประเทศที่ใช้นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม

- แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย
- ญี่ปุ่น
- ไทย (จังหวัดชายแดนภาคใต้)

ความคล่องทางวัฒนธรรม

นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม : กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ยังคงมีการติดต่อคบค้าสมาคมระหว่างกัน และยังคงใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน โดยในขณะที่กลุ่มคนต่าง ๆ ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมของตน ก็จะพยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นโดยไม่ตัดสิน เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเห็นอกเห็นใจ อดทนอดกลั้น และให้เกียรติกัน

ความคล่องทางวัฒนธรรม

ความคล่องทางวัฒนธรรม เป็นทักษะทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะการเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นที่ต่างจากตน ความสามารถในการมองเห็นตำแหน่งแห่งที่ของตนในบริบททางวัฒนธรรมที่แปลกออกไป การฟังเขาให้ได้ยิน การพูดให้เขาฟังได้รู้เรื่อง หัวใจของทักษะเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพยายามเอาใจเขามาใส่ใจเรา

ความคล่องทางวัฒนธรรม

- (๑) ทำที่แห่งการอดกลั้นต่อความแตกต่าง
- (๒) การเปิดเผยจุดยืนและอุดมการณ์ของตนเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจต่อกัน
- (๓) การเคารพกันและกัน
- (๔) การให้การยอมรับคนแปลกหน้า และบุคคลหรือกลุ่มคนที่อ่อนแอกว่าหรือที่มีจำนวนน้อยกว่า
- (๕) การปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน

Rights of Hospitality

- การยอมรับในสิทธิของคนแปลกหน้าที่จะต้องได้รับการต้อนรับอย่างเป็นมิตร หมายความว่าสิทธิของคนแปลกหน้าที่จะไม่ถูกปฏิบัติด้วยความเกลียดชังเมื่อเขาเดินทางไปยังเขตแดนของคนอื่น

- ปัจเจกชนทุกคนต้องได้รับความคุ้มครอง

กิจกรรมในชั้นเรียน : แบบทดสอบความคล่องทางวัฒนธรรม

ตัวชี้วัด	๑	๒	๓	๔	๕
๑. ท่าทีแห่งการอดกลั้นต่อความแตกต่าง					
๒. ความสามารถในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกัน					
๓. ความสามารถในการรับฟัง/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเคารพการตัดสินใจของคนอื่น					
๔. การยอมรับและให้พื้นที่แก่คนแปลกหน้า/บุคคลหรือกลุ่มคนที่อ่อนแอกว่า หรือที่มีจำนวนน้อยกว่า					
๕. ความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือการไม่เข้าใจกันด้วยสันติวิธี					